



A sárkány lelke

2009 június 13. Flag

Szöveg méret

Mentés

-
-
-

- [0](#)

Még nincs értékelve

Mérték

Jaj a legy?zötteknek!

– ez volt a jelszó az els? világháborút lezáró párizsi békekonferencián, amint azt mi, magyarok is megtapasztalhattuk. Kevésbé ismert tény azonban, hogy a gy?ztesek még saját szövetségüket sem kímélték:

Kína érdekeit semmibe vették.

Ezzel pedig olyan erőt hívtak életre, amely azóta is óriási szerepet játszik Ázsia, sőt az egész világ történetében.

Kínában a kerek évfordulók éve az idei: 170 éve, 1839-ben tört ki az első ópiumháború, ez volt a nyílt konfliktus kezdete Kína és a Nyugat között; 60 éve alakult meg a Kínai Népköztársaság (KNK); 50 éve tört ki Tibetben a legnagyobb Kína-ellenes felkelés, amelyet 1989-ben újabb lázongások követtek; s szintén 1989-ben, húsz éve zajlottak a véresen elfojtott diáktüntetések a Tienanmen téren. Ezek mellett nemrég volt még egy évforduló, amelyet kevés figyelem kísért.

Az első világháborúban Kína is részt vett az antant oldalán, igaz, nem katonákat, hanem 140 ezer kullit küldött az európai frontra lövészárkot ásni, sebesülteket szállítani, védvonalakat építeni. Ez volt Kína első kísérlete arra, hogy elismert szereplővé váljék a Nyugat által a világra kényszerített nemzetközi rendszerben. Joggal reménykedhetett abban, hogy az osztozkodásnál győztesként az ő igényeit is kielégítik, s visszaadják a területén, a kínai kultúra egyik bölcsőjének számító Santung tartományban fekvő német koncessziókat (gyakorlatilag gyarmati területeket). Súlyosan csalódnia kellett. A győztes nagyhatalmak ugyanis másként döntöttek: a volt német területeket Japán kapta.

Ennek a döntésnek a hírére tört ki az azóta május 4. mozgalomként ismert eseménysorozat. A pekingi egyetem diákjai utcára vonultak, imperializmus-, japán- és kormányellenes jelszavakat skandáltak, s felgyújtották a gerinctelennek tartott kínai kormány egyik miniszterének a házát.

A mozgalom hamarosan Kína többi nagyvárosára is kiterjedt, a diákság és az értelmiség mellett munkások és más rétegek is csatlakoztak hozzá, sztrájkjaikkal megbénították a gazdaságot. A követelések egyre nagyobb területre kiterjedtek: a résztvevők demokráciát, függetlenséget, kulturális megújulást követeltek, s lényegében az egységes, szuverén kínai nemzetállam megalakítását sürgették.

A tiltakozások hatására a pekingi kormány végül nem írta alá a versailles-i békét, de ennek nem volt jelentősége: Japán a vitatott területeket már korábban elfoglalta. Valami azonban megváltozott: a kínaiak elkezdtek nemzetként viselkedni.

Hosszú történelme során Kína egészen a XIX. századig nem találkozott olyan kultúrával, amelyet a sajátjával egyenrangúnak tekinthetett volna. A szomszédos lovas nomád népek sokszor betörték területére, sőt a mongoloknak és a mandzsuknak az egész országot sikerült elfoglalniuk, de ezek hamar átvették a kínai kultúrát. Mivel nem találtak partnerrel vagy versenytárral, a Középső Birodalom lakóiban évezredek keresztül nem is alakult ki kínai identitás- vagy nemzettudat.

A kínaiak alapvetően családi-nemzetségi keretek között élték le életüket, amelyek nem álltak össze nemzeti kötelékekké. A világkép, amely szerint Kína a világ közepe, s rajta kívül csak figyelemre méltatlan „barbárok” élnek, a XIX. században rendült meg, amikor az ópiumháborúban a nyugati nagyhatalmak, majd a század végén Japán is megalázó vereségeket mértek a Csing-dinasztiára. A gondolkodás válságát fokozta, hogy mandzsuk ültek a trónon, vagyis a hagyományos kínai államot és kultúrát tulajdonképpen idegenek képviselték.

A külföldi behatolás és a belső válság – túlnépesedés, korrupció, a megújulásra való képesség hiánya – végül 1911–12-ben néhány hónap alatt elsöpörte a császárság több mint kétezer éves intézményét. Az így kikiáltott Kínai Köztársaságot azonban nem egy mindent elsöpítő népmozgalom, hanem inkább az elit alkujja hozta létre. „A kínai nép olyan, mint egy halom homok” – mondta Szun Jat-szen, a köztársaság – hamar félreállított – atyja a kínaiak közötti összetartó erő hiányára utalva. S a köztársaság nem is működött: rövid idő alatt egymással versengő hadurak osztották fel egymás között az ország területét, a pekingi kormány ténylegesen csak a főváros környékét uralta.

Ebben a helyzetben tört ki – az új értelmiség és diákság vezetésével – a május 4. mozgalom, amelynek nem is annyira a konkrét követelései voltak a lényegesek, hanem az, hogy először tudatosította széles körben a kínaiak együvé tartozásának érzését. A „nacionalizmus” ekkor nem szitokszó volt (a kínaiakban ma sem az), hanem terjesztendő pozitív eszme. A mozgalomnak nagy szerepe volt abban, hogy 1921-ben megalakult a Kínai Kommunista Párt (KKP), illetve nemzeti-forradalmi néppárttá alakult át Szun Jat-szen szervezete, a Kuomintang (KMT). A két párt hamarosan szembefordult egymással, de az mindvégig közös vonásuk maradt, hogy mindketten erős nemzeti alapon álltak és állnak.

Érdemes kitérni néhány szóval a KKP és a nacionalizmus kapcsolatára. Számunkra furcsának tűnhet, de a kínai kommunisták – különösen azután, hogy az 1930-as években Mao Ce-tung vette át a vezetésüket, kiszorítva a Komintern (vagyis a Szovjetunió) érdekeit képviselő „moszkovítákat” – alapvetően a kínai nemzeti érdekekért küzdöttek (vagyis azért, amit nekik annak tartottak, beleértve a saját diktatúrájukat is). Az átértelmezett marxizmus–leninizmust eszköznek tekintették arra, hogy Kína újból nagyhatalommá váljék. A nemzeti jelszavakkal valóban sikerült maguk mellé állítaniuk széles néptömegeket, legyőzniük a japánokkal szemben tehetetlennek bizonyuló KMT-t és 1949-ben megalakítaniuk a Kínai Népköztársaságot.

Ezután egy évtizedig Mao szorosan együttműködött a szovjetekkel – a modern technológiák megszerzése érdekében –, de az 1950-es évek végén szakított velük, és a saját útját kezdte járni. A propagandában a kínai nemzeti érdek elválaszthatatlanul összefonódott a KKP uralmával.

Mao halála, a Teng Hsziao-ping nevével fémjelzett „reform és nyitás” meghirdetése után Kínában ideológiai vákuum, valamint legitimációs válság alakult ki. A kommunista jelszavakat ma már senki sem veszi komolyan, a Mao okozta katasztrófák – a „nagy ugrás” és a „kulturális forradalom” – pedig megingatták a KKP legitimitását. Így a KKP saját hatalmának igazolására az utóbbi három évtizedben két tényező-t használ: egyrészt a szédületes ütemű gazdasági fejlődést, másrészt a nacionalizmust.

Azt hirdeti: csak a KKP tudta kivezetni az országot Kína történelmének legszégyenletesebb időszakából, az első ópiumháborút követő száz év megaláztatásaiból, csak ez képes helyreállítani Kína régi dicsőségét és befolyását. A nagyhatalommá váláshoz gazdasági fejlődés kell, aminek előfeltétele a rend és a stabilitás – s ezt is csak a KKP tudja biztosítani, hiszen a politikai változás kínai körülmények között óhatatlanul zűrzavarhoz vezetne.

A KKP hatalmon maradása tehát – e logika szerint – nemzeti érdek. Hogy a nemzeti összetartozás érzését fokozzák, nemcsak médiakampányokat indítanak, hanem óriási összegeket öntenek a kínai múlt emlékeinek restaurálásába, történelmi filmekbe, az ősi kínai kultúra kincseinek népszerűsítésébe. A látványos gazdagodás, Kína nemzetközi befolyásának érezhető növekedése egyébként kampányok nélkül is növelné a kínaiak öntudatát, eredményeikkel, hazájukkal, értékeikkel, múltjukkal kapcsolatos büszkeségét.

És bár a többség sokszor elégedetlen saját kormányával a társadalmi problémák és a korrupció miatt, ha külső bírálatok érik, kormánya mellé áll. Történelmi okok miatt ugyanis a kínai nemzettudat egyik legfontosabb jellemzője a külső befolyásolási kísérletekkel szembeni (túl)érzékenység.

Ez jól érzékelhető volt a 2008-as pekingi olimpia előtti tavaszon, amikor a tibeti helyzet miatt sokan bírálták Kínát, sőt az olimpia bojkottjára szólítottak fel. A kínaiak tömegei ezt hazájuk újbóli arculcsapásának fogták fel, s támogatásukról biztosították a vezetést bel- és külföldön egyaránt.

Ugyanakkor a helyzet teljes félreértéséről tanúskodnak azok a vélemények, amelyek szerint az egyre gyakrabban felszínre törő kínai nacionalizmus mögött a KKP machinációi állnak. Az igazság ezzel szemben az, hogy bár a kínai vezetők is kijátsszák időnként a nacionalizmuskártyát, sőt nagyrészt erre építik legitimációjukat, pontosan tudják: a nemzeti eszme kétélű fegyver. Egyrészt Kína érdekeinek hosszú távú érvényesítéséhez, a további gazdasági fejlődéshez és befolyásnövekedéshez sokkal több előny jár a külfölddel való együttműködés, a feszültségek enyhítése.

Egy megromlott kínai–amerikai vagy kínai–japán viszony (e két országgal van Kínának a legtöbb konfliktusa) visszavetné a beruházásokat és a technológiaiimportot, késleltetné a felzárkózást, s ezzel a kínai vezetést is gyengítené. Ezért a KKP egyfajta „pragmatikus nacionalizmust” alkalmaz, amelynek egyik eleme a kettős kommunikáció: a nemzetközi konfliktusokban befelé sokkal keményebbnek mutatja magát, mint kifelé.

Másrészt a nacionalizmus olyan erő, amely könnyen kicsúszhat a vezetés ellenőrzése alól. A társadalomban jelen vannak azok a hangok is, amelyek a KKP-t túl megalkuvónak, gerinctelennek, engedékenynek tartják. Ráadásul ezen erő sokszor éppen a demokráciának is a szószólója, hiszen szerintük úgy lehet a legteljesebb mértékben biztosítani a nemzeti érdekek érvényesülését, ha a kínai nép a saját kezébe veszi Kína sorsának intézését. Vagyis éppen azt szorgalmazzák, amiért a május 4. mozgalom résztvevői is küzdöttek annak idején.

Nem csoda, hogy bár május 4. Kínában hivatalosan az ifjúság napja, a mozgalom része a forradalomtörténeti kánonnak, az 1919-es eseményeket ábrázoló dombormű helyet kapott a népi hősök emlékművén a Tienanmen téren, ám a kötelező megemlékezéseken kívül mostanában igen ritkán ejtenek szót róla.

Úgy t?nik, a kormányzat nem szívesen emlékezik egy kormányellenes, demokráciát követel?, széles kör? nemzeti mozgalomra, amely a legkülönböz?bb társadalmi er?ket tudta egyesíteni. Mert bár jelenleg nincs reális esélye egy új forradalmi hullám kialakulásának, az utóbbi száz évben egyvalamit biztosan megtanulhattak a vezet?k: Kínában sohasem lehet kizárni a váratlan fordulatokat.

Salát Gergely

A szer? az *ELTE Konfucius Intézetének tanára, mno.hu*



DR. DRÁBIK JÁNOS
100 ÉVVEL TRIANON UTÁN
DVD
A trianoni gyalázatról tabumentesen

„Egy film amelyet minden magyarnak látnia kell”

Ajánló